

MAGYAR ORNAMENTIKA.

Forrás-tanulmányokból kiinduló s alapvető szakmunkákban eddigelé még vajmi szegény művészeti irodalmunkat, ismét új kötettel gyarapította *Huszka József*, a kinek nemzeti ornamentikánk tanulmányozása terén betöltött úttörő szerepe aránylag rövid időközökben megjelent munkáiból, mint a minők „*Magyar díszítő stíl*“, „*A székely ház*“, általánosan ösmeretes. Kevés író vagy tervező művész dicsekedhetik működésének oly nagy és közvetlen hatásával, mint a minő Huszka e két műveé s a szakfolyóiratokban kifejtett tevékenységéé volt.

Hogy modern díszítő művészetünkben a nemzeti irány mind élénkebben érvényesülni próbál, azt nem kis részben az ő lelkes buzgólkodásának, irott és élőszóval kifejtett, rajzokkal kísért agitációinak köszönhetjük. Az építészetben, a magyar stílus megteremtésére irányuló törekvéseket, a melyeknek fölötte érdekes s külföldön is figyelemre méltatott kísérletét iparművészeti palotánkon kívül nem egy monumentális épületünkön látjuk megtestesítve: részben szintén az ő népies ornamentika-tanulmányaira vezethetjük vissza.

A népies ornamentika, illetve elemeinek és rendszerének a kritikai méltatása a tárgya legújabb könyvének is, a mely gazdagon illusztrálva, a magyar mérnök- és építész-egylet jóvoltából, továbbá a kereskedelmi s a vallás- és közoktatásügyi miniszterium támogatásával a szerző kiadásában most jelent meg.*

Húsz évi szorgalmas gyűjtés, éles szemmel véghez vitt vizsgálatok és összehasonlítások, a segédtudományok hatalmas apparátusát felölelő tanulmányok eredménye e könyv, a melyben megtaláljuk sajátos, népies ornamentikánknak, – bizvást elmondhatjuk, hogy teljes anyagát. A pontos kivitelű s részben színesen reprodukált rajzok képezik a kötet magvát, a melynek magyarázó szövege rövid, de elég kimerítő ahhoz, hogy biztos kalauzul szolgáljon a magyar ornamentika mai főforrásaiból merített ábrák impozáns tömegéhez.

A cifra szűr és a suba, ez ősmagyar öltözet-darabok, legtisztább forrásai *Huszka József* szerint a magyar ornamentikának. Készítőik: a szücs és a szürszabó, mindenkor a magyar nép fiai sorából kerültek ki, a kiknek konzervatív természetéhez képest e

* *Magyar Ornamentika*. Irta és rajzolta Huszka József, Budapest. A Pátria nyomása, 1898. Negyed-rét, 16 l. szöveg és 50 tábla rajz. Ára füzve 25 korona.

ruhadarabok szabásának a jellege s díszítésének a módja évszázadokon keresztül sem változott meg soha. Ornamentikánk egyéb forrásai még a különböző faragványok, házi szerszámok, a melyeket szerzőnk felsorolván, nemzeti ornamentikánk elemeinek a rendszerét állapítja meg, a melynek tárgyalásánál a jelenből kiindulva, mindenkor a múltba megy vissza, s a mennyire a nagy megszakítások okozta akadályok megengedik, ornamentikánk fejlődésének ezer éves folytonosságát is igyekszik kimutatni s e célból az összehasonlításra alkalmas anyag után a honfoglaláskori sírok, Ázsiának az ősmagyarokkal érintkezésben állott népei emlékeinek az ornamentikájáig is nyúl.

Ennek az óriási anyagnak földolgozása egyetlen kutatónak, szinte ember fölötti feladat s épp azért menthetővé teszi a műnek helyyel-közzel fölmerülő fogyatkozásait, mint a minők az ornamentikánk összefoglaló tárgyalásának a hézagai, némely kevésbbé szilárd alapra épített föltevések, a melyek birálatáról ősmertetésünk folyamán még lesz szó.

Ornamentikánk elemeit Huszka József négy csoportba osztja: állati, növényi, mértani és tárgyi elemekre, a melyek között a növényeké s ezekből is a virágé a főszerep, a melynek stilizálása közben a magyar népies művészetre nézve jellemző, hogy a szár és levél elenyészik és mindenek fölött a szirmok dominálnak.

A virágok közé sorozza szerzőnk a pávatollat is, mely egyike ornamentikánk legelterjedtebb elemeinek s míg egyrészt igen gyakran virágokkal keresztező formákban lép föl, alkalmazásánál legtöbbször kezelése is virágnak tünteti föl, oly annyira, hogy maga a nép is ennek tartja. Az első táblák rajzaiban, nyomról-nyomra követhetjük az átmenetet, a melyen a pávatoll, mint ékítő elem, fejlődése folyamán keresztül esik, virággá módosul, oly annyira, hogy egyik-másik példányát cifra szűrőkön a francia rokokó rózsáival téveszthetnők össze, ha szerzőnk ízről-ízre ki nem mutatná, hogy hasonult át ezzel csak külsőleg azonossá. Más érdekes változatai ornamentikánk ez elemének a pozsonyi és nyitrai virág-alakok, a melyek a likacsos himzés természetéhez képest módosultak s a melyeket a csehek sajátjuknak állítanak, a mit »képtelen fejlődési elméletekkel igyekeznek bizonyítani.« Ezeknek a behatóbb birálatáról, megdöntéséről szerzőnk azonban megfedekezett; mind a mellett ez egyetlen ékítő elemről írt monografiája így is bámulatraméltóan teljes s XVII–XVIII. századbeli példákra terjeszkedvén ki, a XVI. századból is fölmutat biztosan datált emlékeket, a melyekkel aztán már csak honfoglaláskori és az első Árpádok idejéből való sírokban, de itt is csak fémtárgyakon, fityegőkön, boglárokon, vert és öntött ékszerek rozettáin találkozunk s gyakran szinte a fölismerhetetlenségig stilizált formákban. A pávatoll eredetének folklorisztikus és történelmi módszerrel való megvitatása fejezi be szerzőnk ornamentikánk ezen elemének a tárgyalását, mely épp oly alapos a többi ékítő motívumunk ősmertetésénél.

A pávatollal egyforma gyakorisággal lép föl ornamentikánkban a krizanthémum, a Katalin-virág, a melynek ősiségét szintén kimutatja, míg népies díszítő-művészetünk másik kedvelt motívumáról, a rózsáról, azt véli, hogy naturalisztikus kezelésénél fogva újabbkori s megmagyarítva a pávatollal vagy a krizanthémummal összefolyva lép föl. A szegfű, e XVI. és XVII. századbeli himzéseken is föllépő elem szerzőnk szerint tulajdonképpen stilizált páva-fark; a lilium pedig, a melyet rendszerint a tulipánnal tévesztenek össze s a tulipános ládák után általában a magyar stílus főmotívumának tartanak, csak székely kapukon s festett tárgyakon fordul elő s szintén kevésbbé jellegzetes, nem is ősi. Végül még egy ősi növényi eleméről a magyar ornamentikának emlékezik meg szerzőnk, nagy néprajzi és összehasonlító ornamentikai apparátussal: az istenfáról, a melynek szimbolikus jelentősége, a pogány vallás maradványaként még ma is él s a melynek »magyarországi ezeréves életét, e hazán túl még két-három annyi előzte meg.« Az asszír szent-fának a magyar folytatása az istenfő, a melylyel pogánykori sírok érclemezein, székely kapuk faragványain, kúnsági és matyó bőrhimzéseken egyaránt találkozunk.

Népies ornamentikánk elemeinek második csoportja az állati dísz, a melynek motívumait szerzőnk szintén nem történeti időrendben, hanem gyakoriságuk szerint tárgyalja. E körülmény a növényi motívumoknál, a hol minden egyes elem tárgyalása valóságos kis monografiává kerekedik ki, nem hat zavarólag, az állati elemeknél azonban, a melyek magukban véve kevésbé jellegzetesek, szerzőnknek kevesebb anyagot is nyújtottak, minduntalan kizökkenti a tárgyalást természetes medréből s ornamentikánk ez elemeinek a fejlődéséről nem enged az előbbiekéhez hasonlóan áttekinthető képet kidomborítani. A madarakat, mint ornamentikánk állati elemeit, csak a közelmúlt és a jelen díszítményeiről ösmerjük; szerzőnk mégis a pávával kezdi az állati díszítés elemeinek a tárgyalását s nagy kitéréssel ez állat szimbolikus jelentőségének a fejtegetésébe mélyed. Föltevést, a melylyel a hindu mithosz Indrájáéval igyekszik jelentését egyezőnek kimutatni, sokan nem fogják elfogadni, mivel bizonyítéka is alighanem téves erre nézve. A régi magyar vitézi emléket idézi annak bizonyosságaként, hogy a páva a magyar nép szemében a nap szimboluma, a melynek két sora így szól:

A hol te jársz, az nap megáll
Páva módra nézvé, csudál.

Itt bizonyára nem a napra vonatkozik a páva szó, hanem arra, hogy a leányt nézi s csudálja, mint a ki olyan szép, miként a páva.

Föltevések helyett ismét kézzel fogható példákat kapunk a szarvas tárgyalásánál, a mely már honfoglaláskori emlékeken is szerepel, miként egy esetben a ló is, melyet különben dacára lovas nemzet létének, a magyar napjainkig alig használt föl ornamentikájában. Még előbb szerzünk tudomást a kos, kutya, medve, kecske kevésbé jelentős ornamentális szerepéről; elfeledett elemek, de a honfoglalók ékszerein gyakran előfordulnak a képzelt szörnyalakok. Ismét sűrűn szerepel a mértani dísz, a melyet a magyar ornamentikában az jellemez első sorban, hogy elemei nagyrészt a körvonalból telnek ki.

A magyar ornamentikának mindezeket az elemeit, pontos kivételű rajzban, sematikusan tizenhat táblán mutatja be szerzőnk, a melynek mindegyikén 20–40 ábra van. A motívumok e gazdagsága és változatossága magában véve is mesés s teljesen igazolja Huszka Józsefet, a kinek a magyar ornamentikáért évek hosszú sora óta folytatott buzgólkodását nem egyszer illuzióriusnak tüntették föl. Egy táblán összehasonlítás okáért szerzőnk szasszanida motívumokat is mutat be. Sokan fogják sajnálni, hogy képzőművészetünk múltjából nem merített példákat. Sgraffittó, stucco, de fadaragványos, építészeti- és ércemlékeink ékítményei a XVI–XVIII. században elemekben és azok elrendezésében annyi nemzeti vonást tükröztetnek vissza, hogy a „Magyar Ornamentika“ keretébe bátran bele lettek volna illeszthetők. S ez annyival is inkább ajánlatos lett volna, mivel bizonyos, hogy legalább is oly nagy befolyással voltak népies ornamentikánk fejlődésére, mint a perzsa előképek, a melyekből Huszka József motívumainak rendszerét javarészt levezeti.

Műve így helyesebben magyar *népies* ornamentikának volna nevezendő, de mint ilyen, aztán a teljesség soha sem várt, ideális fokán áll. Az elemek rendszerét föltüntető rajzokon kívül harmincnál több táblán ezek alkalmazását, csoportosítását s színhatásait mutatja be szerzőnk, melyekhez szintén írt összefoglaló szöveget, a melyek, a rajtuk bemutatott anyag szemképrázoló változatosságával, gazdagságával úgy hatnak ránk, mintha a szerző valami nagyszabású múzeumot varázsolt volna elénk, nagy szorgalmával, kitaró lelkesedésével, mely ma oly ritka s a mely szakismereteivel, nagy tudásával párosulva, könyvének művészeti irodalmunkban soha el nem évülő értéket biztosít.